

Development of Creative Tourism Activities Based on Community Capital, Banwan Tourism Community, Namkham Sub-district, Mueang Sisaket District, Sisaket Province

Pimpila Kongkhaw

Tourism and Hotel Program, Faculty of Business Administration and Accounting, Sisaket Rajabhat University, Thailand

E-mail: pimpila.k@sskru.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-6384-5203>

Received 21/02/2025

Revised 11/03/2025

Accepted 11/04/2025

Abstract

Background and Aims: Ban Wan Tourism Community is recognized as a religious and cultural tourism destination with the potential to be elevated into a creative tourism hub by leveraging community assets. This development aims to meet the evolving needs of contemporary tourists while aligning with economic development that considers a balance among economic, social, cultural, and environmental dimensions. The objectives of this research are twofold: (1) to explore the potential for creative tourism based on community assets and (2) to design creative tourism activities derived from community resources within Ban Wan Tourism Community, Nam Kham Subdistrict, Mueang Sisaket District, Sisaket Province.

Methodology: This qualitative research employed purposive sampling to select participants. The key informants included: (1) 20 members of the Ban Wan Tourism Community Committee and (2) 18 representatives from government agencies, private sector organizations, community members, and tourists. Research instruments comprised (1) in-depth interview guidelines and (2) semi-structured interview guides. Data collection was conducted through in-depth interviews and focus group discussions. The data were analyzed using content analysis.

Results: The Ban Wan Tourism Community possesses prominent community assets in the form of physical, social, and human capital. Additionally, natural and financial capital further contribute to its potential for creative tourism development. Based on these resources, the following creative tourism activities were identified: (1) crafting religious offering sets for the sacred relic, (2) basket weaving, (3) traditional Lao cuisine preparation, (4) traditional Lao dessert making, (5) weaving traditional Thai loincloths and crafting rainbow-patterned umbrellas, (6) bird and fish watching, (7) traditional massage and relaxation, and (8) participating in almsgiving while wearing traditional Thai attire.

Conclusion: The development of creative tourism activities based on community assets should align with the community's potential, respond to tourist behavior and preferences, and incorporate characteristics of creative tourism. Specifically, encouraging tourists to engage in cultural and artistic activities with the community fosters memorable experiences, deepens their understanding of the local context, and creates lasting impressions. Such development can

enhance the distinctiveness, novelty, and appeal of the destination, thereby increasing the value and competitiveness of the tourism sector.

Keywords: Creative Tourism; Community Assets; Creative Tourism Activities; Banwan; Tourism Community

การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

พิมพ์ิลา คงขาว

สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม สามารถยกระดับสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน และสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน และ 2) กำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

ระเบียบวิธีการวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) คณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน จำนวน 20 คน และ 2) ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และนักท่องเที่ยว จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และ 2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย: ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยนมีศักยภาพทุนชุมชนที่โดดเด่นประเภททุนกายภาพ ทุนสังคม และทุนมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน จึงสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ดังนี้ 1) กิจกรรมประดิษฐ์ชุดบูชาพระธาตุ 2) กิจกรรมจักสาน 3) กิจกรรมทำอาหารพื้นบ้านเผ่าลาว 4) กิจกรรมทำขนมโบราณเผ่าลาว 5) กิจกรรมทอผ้าขาวม้าและทำร่มสายรุ้ง 6) กิจกรรมชมนกชมปลา 7) กิจกรรมนวดผ่อนคลายสบายตัว และ 8) กิจกรรมนุ่งผ้าไทยใส่บาตร

สรุปผล: การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ควรสอดคล้องกับศักยภาพทุนชุมชน ตอบสนองพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือ ร่วมทำกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความจดจำ ประทับใจ และมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในชุมชนท่องเที่ยว จึงจะสามารถสร้างความโดดเด่น แปลกใหม่ และดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าและศักยภาพในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์; ทุนชุมชน; กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์; บ้านห้วยน; ชุมชนท่องเที่ยว

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือการท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับนักท่องเที่ยวในการพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรคของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ท่องเที่ยว และสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายจากการลงมือปฏิบัติ เช่น การทำงานฝีมือ ศิลปะ ดนตรี การทำอาหาร การเกษตร และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมกับคนในชุมชน สร้างความเข้าใจและความเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความจดจำ ประทับใจและในท้ายที่สุดจะมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยว นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถใช้

ประสบการณ์ที่เรียนรู้ใหม่ มาประยุกต์กับใช้การดำเนินชีวิตและการทำงานของตนหลังจากการท่องเที่ยว อีกทั้งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อความยั่งยืน ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่กระทบต่อทรัพยากรในท้องถิ่น จึงช่วยสนับสนุนความยั่งยืนทางเศรษฐกิจในระยะยาว สอดรับกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (สุดแดน และคณะ, 2555; องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2562; Hikitehko et al, 2024; Richards and Raymond, 2000; Wurzbarger et al, 2009)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตอบโจทย์พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งนักท่องเที่ยวสร้างสรรค์จะมีความเต็มใจก้าวออกจากวิถีแห่งการท่องเที่ยวแบบเดิม พร้อมทั้งจะเรียนรู้ประสบการณ์และวัฒนธรรมใหม่ ๆ และเป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบค้นหาทางเลือกใหม่ ยินดีที่จะเยี่ยมแหล่งท่องเที่ยวใหม่ นอกจากนี้ยังมองหาประสบการณ์จริงในวันหยุดพักผ่อน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้แลกเปลี่ยนจากภายใน ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาทักษะของตน คาดหวังประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคนในชุมชน (Salman and Uygur, 2010) การเข้าร่วมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินและความพึงพอใจที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความต้องการกลับมาเยือนหรือแนะนำประสบการณ์เหล่านี้ให้ผู้อื่นต่อไป ส่งเสริมทั้งการเรียนรู้และการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีและมรดกท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ช่วยให้เกิดการพัฒนาทักษะใหม่ๆ เปิดโลกทัศน์ และสร้างความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ซึ่งนำไปสู่ประสบการณ์การเดินทางที่มีความหมายมากขึ้น (Carvalho et al., 2024) ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุข (Hedonic well-being) ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและชุมชนมากกว่าการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม ผลกระทบนี้เห็นได้ชัดเป็นพิเศษในกลุ่มช่างฝีมือสูงวัย ที่การมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้พวกเขารู้สึกมีคุณค่าและมีความสุขมากขึ้น (Akdemir et al., 2023) นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการส่งเสริมการผลิตและการค้าสินค้าสร้างสรรค์ ช่วยสร้างงาน สร้างโอกาสทางธุรกิจให้กับผู้ประกอบการขนาดเล็ก รักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม และกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (Carvalho et al., 2024; Rusiawan and Wijayanti, 2024)

ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ ตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม มีวัดพระธาตุสุพรรณหงส์ พระอุโบสถก่อสร้างบนเรือสุพรรณหงส์จำลองลอยอยู่กลางน้ำสวยงามโดดเด่นเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และมีประเพณี วัฒนธรรมเผ่าลาว หนึ่งในสี่ชาติพันธุ์ของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน อีกทั้งมีบริการที่พักโฮมสเตย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กรมการท่องเที่ยว, 2566) จึงทำให้นักท่องเที่ยวแวะมาเที่ยวชมชุมชนอย่างต่อเนื่อง หากแต่นักท่องเที่ยวใช้เวลาเที่ยวชมชุมชนในระยะสั้น เฉลี่ยเพียง 2 ชั่วโมง เท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดด้านกิจกรรมยังไม่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง ดังนั้นการเพิ่มศักยภาพของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยการวิเคราะห์ทุนชุมชน 5 ด้าน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน และวิเคราะห์พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มศักยภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ของชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำเพิ่ม ความน่าสนใจของกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ เพิ่มมูลค่าในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำเพิ่ม ตำบลห้วยน้ำเพิ่ม อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำเพิ่ม ตำบลห้วยน้ำเพิ่ม อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและทุนชุมชน

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์การมหาชน (2562) ได้ให้คำนิยามว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน สอดคล้องกับ ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2560) ได้ให้คำนิยามว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับ เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวขนาดเล็กที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสถานที่ในพื้นที่ และ พจนา สวนศรี และสมภาพ ยี่จ่อหอ (2556) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึงการท่องเที่ยวที่คนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของและดำเนินการจัดการ เพื่อให้การท่องเที่ยวนั้นเกิดประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยว เข้าใจถึงวิถีท้องถิ่นอย่างแท้จริงผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จากทุนชุมชน โดย สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2558) ระบุว่า ทุนชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใดๆ ก็ตามที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากฝีมือ หรือมันสมองภูมิปัญญาที่มีมูลค่า หรือคุณค่าของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คน วัฒนธรรม ประเพณี หรือปัจจัยบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ รวมถึง “เงิน” ที่เป็นปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ ที่มีมูลค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันด้วย สามารถจำแนกทุนชุมชนออกเป็น 5 ประเภท ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง ความรู้ความชำนาญด้านต่างๆ ของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชน เป็นการยกระดับฐานความคิด ทักษะต่างๆ ต่อการเพิ่มศักยภาพของปัจเจกบุคคลให้เกิดการสร้างมูลค่าแห่งการผลิต โดยเมื่อปัจเจกบุคคลได้ยกระดับทุนมนุษย์ซึ่งจะทำให้เกิดภาพรวมของสังคมกลายเป็นทุนทางสังคมทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ในการเพิ่มศักยภาพให้เกิดประสิทธิภาพของทุนมนุษย์สามารถเพิ่มการลงทุนทั้งการเสริมสร้างการศึกษาและการฝึกอบรมในลักษณะต่างๆ อาทิ ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านภูมิปัญญา เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ครู พระสงฆ์ กลุ่มองค์กรต่างๆ เด็ก สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ เด็กกำพร้า เป็นต้น รวมถึงผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจทั้งยากจนและ

ร่ำรวย 2) ทุนสังคม (Social Capital) หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้วางใจ การยอมรับซึ่งกันและกันของคนในชุมชน กลุ่มองค์กร เครือข่ายภาค ประชาชน ภาคประชาสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ตลอดจนความเชื่อถือศรัทธา และวัฒนธรรม ที่สืบทอดมายาวนาน 3) ทุนกายภาพ (Physical Capital) หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิต หรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า ประปา ระบบพลังงาน การสื่อสารโทรคมนาคม โบราณวัตถุ โบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ เป็นต้น 4) ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เป็นตัว กำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน ได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา ทะเล เกาะ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน น้ำพุ พืชพันธุ์ ัญญาหาร เป็นต้น และ 5) ทุนการเงิน หมายถึง ทุนที่เกิดขึ้นจากความคิดของมนุษย์ที่สร้างสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพื่ออำนวยความสะดวกในการประเมินมูลค่าสินค้าต่างๆ ออกมาเป็นรูปมาายาคติทางการเงิน โดยทุนการเงินสามารถตอบสนองความต้องการในกับชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาให้มีเป้าหมายที่ดีขึ้นด้วยการเป็นฐานเครื่องมือในการใช้ทำการลงทุนในด้านต่างๆ หรือเพื่อการเพิ่มพูนธุรกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนอีกทั้งสามารถเก็บสะสมทุนการเงินเพื่อเป็นทรัพย์สินให้กับลูกหลานในอนาคตกองทุน เงินทุนที่เกิดขึ้นจากการออม การสะสมทรัพย์ รวมถึงงบประมาณ ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มุ่งเน้นการสร้างคุณค่าบนพื้นฐานอัตลักษณ์ วิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับประสบการณ์ใหม่ที่ไม่เหมือนเดิมจากการลงมือทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เอกลักษณ์ท้องถิ่น และเข้าถึงความรู้สึกที่มีต่อชุมชน (Richard and Raymond, 2008)

ภุริวัจน์ เดชอุ่ม (2556) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบได้แก่ 1) การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืน 2) การท่องเที่ยวการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตภูมิปัญญาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของพื้นที่ และ 3) ความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์การมหาชน (2562) ได้สรุปลักษณะสำคัญของกิจกรรมการท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้ 1) นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน 2) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม 3) มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว 4) ได้รับประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม 5) มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน 6) เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม 7) นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 8) มีความจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิต และผลิตภัณฑ์/ประสบการณ์จริง 9) จัดจำประทับใจ เข้าใจ และ 10) การท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจงของนักท่องเที่ยวแต่ละคน

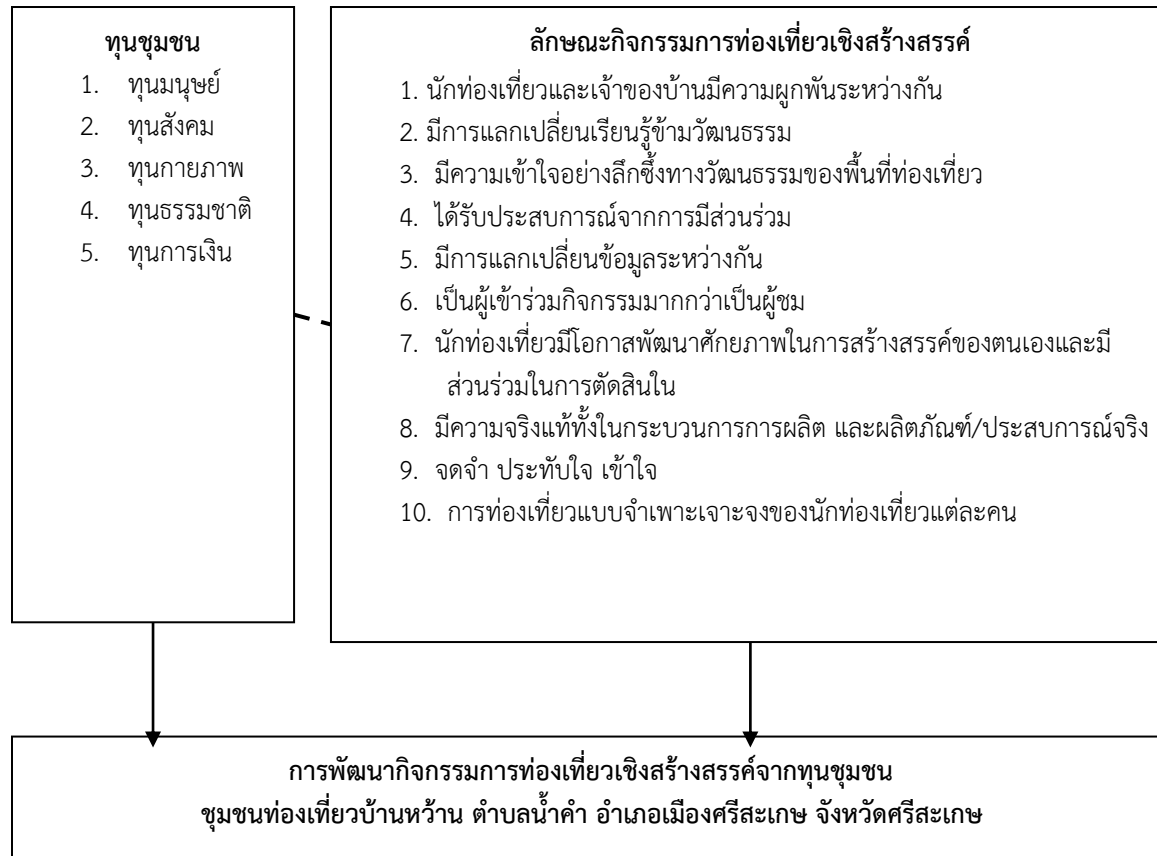
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2557) กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็นการกระทำทุกอย่างของนักท่องเที่ยวไม่ว่าการกระทำนั้นนักท่องเที่ยวจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม และบุคคลอื่นจะสังเกตการณ์กระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตามก็เพื่อมุ่งตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่ง มีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ 1) เป้าหมาย หมายถึง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวทุกๆ พฤติกรรม จะต้องมเป้าหมายในการกระทำ 2) ความพร้อม หมายถึง ความมีวุฒิภาวะ และความสามารถในการทำกิจกรรม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ 3) สถานการณ์ หมายถึง เหตุการณ์

หรือโอกาสที่เอื้ออำนวยให้เลือกกระทำกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการ 4) การแปลความหมาย หมายถึงวิธีการคิดแบบต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่พอใจมากที่สุด สถานการณ์หนึ่ง ๆ 5) การตอบสนอง คือการตัดสินใจกระทำกิจกรรมตามที่ตนได้ตัดสินใจเลือกสรรแล้ว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ 6) ผลลัพธ์ที่ตามมา คือ ผลจากการกระทำหนึ่ง ๆ อาจได้ผลตามที่คาดหมายไว้ หรืออาจตรงกันข้ามกับความคาดหวังที่ตั้งใจไว้ และ 7) ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่กระทำลงไปไม่บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ จึงต้องกลับมาแปลความหมาย ไตร่ตรอง เพื่อเลือกหาวิธีใหม่ ๆ มาตอบสนองความต้องการ หรืออาจจะเลิกความต้องการไปเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่เกินความสามารถ โดยผลการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยของ นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำ และภูริวัจน์ เดชอุ่ม (2566) พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยทุกช่วงอายุมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชัดเจนมาก โดยเฉพาะช่วงอายุ 38 – 47 ปี และ 48 ปี ขึ้นไป โดยส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวพร้อมกับครอบครัวหรือคนที่คุ้นเคยและนิยมสืบค้นข้อมูลการท่องเที่ยวจากเว็บไซต์บล็อก และจาก เพื่อน/ญาติข้อมูลที่ต้องการมากที่สุด คือ ราคาหรือค่าใช้จ่ายของกิจกรรมอาหาร และสินค้าท้องถิ่น นักท่องเที่ยวชาวไทยสนใจกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวบ้าง การมีปฏิสัมพันธ์กับคนท้องถิ่น และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารการกิน ส่วนลักษณะสิ่งดึงดูดใจเชิงสร้างสรรค์ที่ทำให้กลับมาเที่ยวซ้ำนั้น พบว่าบรรยากาศ ทิวทัศน์ หรือสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์และแตกต่างจากที่อื่น ทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทยกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ ดังนั้น กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตลาดเป้าหมายหลักจึงเป็นนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 38 – 47 ปี และ 48 ปี ขึ้นไป ซึ่งเดินทางพร้อมครอบครัวหรือคนที่ คุ้นเคย เน้นการสื่อสารด้วยเว็บไซต์หรือสื่อออนไลน์ และควรให้ความสำคัญกับสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว ผ่านองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำ รวมถึงพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยว

ดังนั้น การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับศักยภาพของทุนชุมชนและความต้องการของนักท่องเที่ยวจะสามารถเพิ่มความดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยว อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สร้างรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ สร้างความยั่งยืนในระยะยาวให้กับชุมชน และเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ จำนวน 20 คน ใช้วิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ ต้องเป็นคณะกรรมการ หรือสมาชิก ของกลุ่มชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ อย่างน้อย 2 ปี และมีความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับทุนชุมชน และ 2) ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จำนวน 18 คน ใช้วิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือต้องเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแลหรือพัฒนาเกี่ยวกับชุมชนหรือการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 5 คน ได้แก่ เทศบาลตำบลน้ำคำ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดศรีสะเกษ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตศรีสะเกษ และมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ภาคเอกชน จำนวน 3 คน ได้แก่ สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ บริษัทวรรณนิภา ทราเวล จำกัด และสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ คณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ จำนวน 5 คน และ นักท่องเที่ยว จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth interview) และ 2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) รายละเอียดดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth interview) ศักยภาพการท่องเที่ยวจากทุนชุมชน 5 ประเภท ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนสังคม 3) ทุนกายภาพ 4) ทุนธรรมชาติ และ 5) ทุนการเงิน ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยใช้วิธีการตรวจในเชิงประจักษ์โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน คำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา/วัตถุประสงค์ (Item Object Congruence: IOC) เฉลี่ยรวมเท่ากับ 0.93

2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ประเด็นเกี่ยวกับ การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวจากทุนชุมชนให้สอดคล้องกับลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน 2) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม 3) มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว 4) ได้รับประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม 5) มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน 6) เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม 7) นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเอง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 8) มีความจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิต และผลิตภัณฑ์/ประสบการณ์จริง 9) จัดจำ ประทับใจ เข้าใจ และ 10) การท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจงของนักท่องเที่ยวแต่ละคน ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยใช้วิธีการตรวจในเชิงประจักษ์โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน คำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา/วัตถุประสงค์ (Item Object Congruence: IOC) เฉลี่ยรวมเท่ากับ 0.95

การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ศักยภาพการท่องเที่ยวจากทุนชุมชน โดยนัดหมายผ่านผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยน้ำและประธานโฮมสเตย์บ้านห้วยน้ำ เพื่อขอสัมภาษณ์เชิงลึกคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำ เป็นรายบุคคล จำนวน 20 คน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเลือกแบบยัดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก (purposeful sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม ทั้งนี้ จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์นั้นข้อมูลจะเพียงพอเมื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน แต่ไม่ควรสัมภาษณ์เกิน 20 คน เนื่องจากข้อมูลที่ได้จะซ้ำกันและไม่ได้ข้อมูลใหม่ (ชาย โพธิ์สีดา, 2559) โดยผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการจัดบันทึกและบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้วิจัยทำประเด็นการสัมภาษณ์ที่สำคัญสูญหาย และช่วยในการจัดกระทำข้อมูลให้สมบูรณ์ และจัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน มีผู้เข้าร่วม ได้แก่ ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 5 คน ตัวแทนจากภาคเอกชน จำนวน 3 คน ตัวแทนคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำ จำนวน 5 คน และตัวแทนนักท่องเที่ยว จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 18 คน โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาศักยภาพทุนชุมชนบ้านห้วยน้ำพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากนั้นทำการสนทนากลุ่มประเด็นการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำ ตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

การวิเคราะห์ข้อมูล การประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการตีความหมายของเนื้อหาการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์เนื้อหามีการกำหนดรหัส (Coding) เพื่อวิเคราะห์หาคำหลักจากความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ แบ่งกลุ่มเนื้อหาด้วยการใส่รหัสคำ เพื่อใช้อธิบายถึงเป้าหมาย (objective) และจำนวนของเนื้อหา (content) เป็นการนำคำซ้ำในผลที่ได้สร้างเป็นแก่นเรื่อง (Theme) ตามเนื้อหาที่ปรากฏทั้งจากการจัดบันทึก และจากคำสัมภาษณ์ การวิเคราะห์เนื้อหาจะเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

สามารถมองเห็นและนับได้ (Manifest content) และใช้การวิเคราะห์ความหมายของคำที่ซ่อนเร้นโดยมีนัยหรือตีความหมาย (Latent Content) เพื่อหาความหมายของคำสัมภาษณ์ที่ซ่อนเร้น และตีความทางสัญลักษณ์ที่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ (ชาย โพธิสิตา, 2559) และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ 1) ด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลโดยเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากแหล่งข้อมูลออนไลน์และออฟไลน์ 2) ด้านข้อมูลโดยพิจารณาข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูลออนไลน์และออฟไลน์ แหล่งเวลาต่างกัน แหล่งสถานที่และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกันข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่ 3) ด้านผู้วิจัยโดยการเปลี่ยนตัวให้ผู้ช่วยนักวิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์และผู้เก็บข้อมูล ข้อมูลที่ได้จะตรงกันหรือไม่ (ชาย โพธิสิตา, 2559)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ชุมชนมีศักยภาพการท่องเที่ยวจากทุนชุมชน 5 ประเภท ดังนี้

1.1 ทุนมนุษย์ ชุมชนมีทุนมนุษย์ในรูปแบบของผู้นำชุมชนและปราชญ์ของชุมชน โดยผู้นำชุมชนดำเนินการในส่วนของการบริหารจัดการชุมชน ปราชญ์ชุมชนทำงานตามความถนัด ความสามารถที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และถ่ายทอดให้กับลูกหลานที่สนใจ อาทิ การทอผ้าไหม การจักสานตะกร้าจากไม้ไผ่ การนวดแผนโบราณ การทำอาหารและขนมพื้นบ้านเผ่าลาว การรำพื้นบ้าน และการทำร่มผ้าขาวม้า เป็นต้น

ภาพที่ 2 ทุนมนุษย์ ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ

1.2 ทุนสังคม เป็นชุมชนชาติพันธุ์ลาว หนึ่งในสี่ชาติพันธุ์ของจังหวัดศรีสะเกษ อาศัยอยู่และดำเนินวิถีชีวิตแบบครอบครัวใหญ่ มีกลุ่มของเครือญาติและกลุ่มการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างรายได้ อาทิ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้า และกลุ่มนวดแผนไทย ทั้งนี้ชุมชนมีการดำเนินอยู่ในลักษณะให้เกียรติต่อผู้นำชุมชนและปราชญ์ชุมชน ยึดมั่นปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ นับถือศาสนาพุทธ บรรพบุรุษ เทวดาสี่ศักดิ์สิทธิ์ และพญานาค และชุมชนจะร่วมกันทำกิจกรรมนุ่งผ้าไทยใส่บาตรทุกวันอาทิตย์ ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

1.3 ทุนกายภาพ วัดพระธาตุสุพรรณหงส์ มีความโดดเด่นของพระอุโบสถที่ก่อสร้างบนเรือสุพรรณหงส์จำลองลอยอยู่กลางน้ำ ทางเดินเป็นบันไดพญานาคทอดยาวไปถึงตัวพระอุโบสถ หลังคาทรงจัตุรมุข 3 ชั้น มียอดมณฑปกลางอุโบสถ ภายในประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปหลายองค์ด้วยกัน ระหว่างทางมีรูปหล่อเกจิอาจารย์ชื่อดังหลวงปู่ทวด และหลวงพ่อดำ ภายในพระอุโบสถมีพระประธานอยู่ตรงกลางและพระบรมสารีริกธาตุ ให้กราบไหว้เพื่อความเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ภายในวัดยังมีตลาดโบราณจำหน่ายสินค้าพื้นบ้าน ติดกับ

บริเวณวัดมีสะพานสายรุ้งทอดยาวกลางทุ่งนา สามารถเดินชมบรรยากาศและวิถีชีวิตของคนในชุมชน และมีบริการที่พักโฮมสเตย์

ภาพที่ 3 ทุนกายภาพ ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วย

1.4 ทุนธรรมชาติ ในป่าชุมชนมีพืชพันธุ์ไม้และสมุนไพรนานาชนิด อาทิ ต้นพยุง ต้นพะยอม ต้นไม้แดง ต้นไม้ตะบาก ต้นหว้า ต้นชาด ต้นไม้ตะกรุด ต้นโมก ต้นยาง ต้นรัง ต้นตะโก ต้นยาง ต้นงวงช้าง ต้นเบน ต้นเล็บแมว ต้นกะโดน ต้นเฟิร์น หวายป่า หญ้านาง เครือหนาน้อย พังพวย พังคิ เป็นต้น และห้วยกุดหวาย ห้วยสาข จากแม่น้ำมูลมีสัตว์น้ำหลากหลายชนิด อาทิ ปลาช่อน ปลาชะโด ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลาเนื้ออ่อน ปลาบู่ ปลากด ปลาตะเพียน ปลาหมอ ปลาขาว ปลาไหล หอยขม ปู เต่า กุ้งแม่น้ำและกุ้งฝอย เป็นต้น ทำให้ยังพบเห็นการหาปลาวิถีชีวิตลุ่มน้ำมูลอยู่ในปัจจุบัน

1.5 ทุนการเงิน ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน อาทิ กลุ่มทอผ้า กลุ่มจักสาน กลุ่มโฮมสเตย์ และมีกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน และกองทุนแม่ของแผ่นดิน

2. ผลการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วย ตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ จากการประชุมกลุ่มย่อย ร่วมกับตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน กรรมการชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วย และนักท่องเที่ยว เพื่อกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับศักยภาพทุนชุมชน พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว และลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สามารถกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ดังนี้ 1) กิจกรรมประดิษฐ์ชุดบูชาพระธาตุ โดยให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้ประดิษฐ์เอง ประกอบด้วย รูป เทียน ใช้ช่อหอมและกระเทียมพืชมงคลของชุมชนแทนดอกไม้ หงส์สานจากใบตาลหรือไม้ไผ่ รวมใส่ในกระบอกไม้ไผ่ ตกแต่งด้วยผ้าขิด และนำไปบูชาพระธาตุ 2) กิจกรรมจักสาน สานหงส์ / นก / ปลา จากใบตาลหรือไม้ไผ่ 3) กิจกรรมทำอาหารพื้นบ้านเผ่าลาว อาทิ แกงหน่อไม้ใส่ขมิ้นแดง แกงไก่ใส่หอยกกล้วย ลาบปลา ป่นปลา ข้าวจี เป็นต้น 4) กิจกรรมทำขนมโบราณเผ่าลาว อาทิ ข้าวต้มมัด ข้าวโป่ง ขนมใส่ไส้ เป็นต้น 5) กิจกรรมทอผ้าขาวม้าและทำร่มสายรุ้ง ทดลองทอผ้าขาวม้า และทำร่มสายรุ้งจากผ้าขาวม้าทอมือของชุมชน 6) กิจกรรมชมนกชมปลา เดินป่าชุมชนศึกษาพันธุ์ไม้และสมุนไพร และล่องเรือชมวิถีชีวิตลุ่มน้ำมูล 7) กิจกรรมนวดผ่อนคลายสบายตัว เรียนรู้การนวดด้วยตนเองและนวดผ่อนคลาย ใช้ผลิตภัณฑ์น้ำมันนวดของชุมชน และ 8) กิจกรรมนุ่งผ้าไทยใส่บาตร ใส่ชุดพื้นบ้านเผ่าลาว ใช้ตะกร้าไม้ไผ่ของชุมชนเป็นภาชนะใส่ของใส่บาตร โดยของใส่บาตรอุดหนุนจากตลาดโบราณหรือเตรียมร่วมกับชุมชน

ตารางที่ 1 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านหว้าน

กิจกรรม	วิธีการ/การดำเนินการ	ทรัพยากรที่นำมาใช้	ผลกระทบต่อการพัฒนา
ประดิษฐ์ชุดบูชาพระธาตุ	ให้นักท่องเที่ยวประดิษฐ์ชุดบูชาพระธาตุจากวัสดุในชุมชน ประกอบด้วย รูป เทียน หอม กระเทียม หงส์สานจากใบตาล หรือไม้ไผ่ กระบอกไม้ไผ่ ตกแต่งด้วยผ้าขิด และนำไปบูชาพระธาตุ	- หอม - กระเทียม - ใบตาลหรือดอกไม้ไผ่ - กระบอกไม้ไผ่ - ผ้าขิด	เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยว
จักสาน	ให้นักท่องเที่ยวจักสานหงส์ / นก / ปลา จากใบตาลหรือไม้ไผ่	- ใบตาล - ไม้ไผ่	เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยว
อาหารพื้นบ้านเผ่าลาว	ให้นักท่องเที่ยวทดลองทำอาหารเผ่าลาว อาทิ แกงหน่อไม้ใส่ไข่มดแดง แกงไก่ใส่หยวกกล้วย ลาบปลา ป่นปลา ข้าวจี เป็นต้น	- วัตถุดิบในท้องถิ่นตามฤดูกาล	เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยว
ขนมโบราณเผ่าลาว	ให้นักท่องเที่ยวทดลองทำขนมโบราณเผ่าลาว อาทิ ข้าวต้มมัด ข้าวโป่ง ขนมใส่ไส้ เป็นต้น	- วัตถุดิบในท้องถิ่นตามฤดูกาล	เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยว
ทอผ้าขาวม้าและทำร่มสายรุ้ง	ให้นักท่องเที่ยวทดลองทอผ้าขาวม้าและทำร่มสายรุ้งจากผ้าขาวม้าทอมือของชุมชน	- ผ้าขาวม้าทอมือ	เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยว
ขนมกขมปลา	ให้นักท่องเที่ยวร่วมเดินท่องเที่ยวในป่าชุมชนศึกษาพันธุ์ไม้และสมุนไพร และลองเรือชมวิถีชีวิตลุ่มน้ำมูล	- ป่าชุมชน - ห้วยกุดหวาย - เรือหาปลา	เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยว
นวดผ่อนคลายสบายตัว	ให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้การนวดด้วยตนเองและรับบริการนวดผ่อนคลาย โดยใช้ผลิตภัณฑ์น้ำมันนวดสมุนไพรของชุมชน	- หมอนวดชุมชน - น้ำมันนวดสมุนไพร	เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยว
นุ่งผ้าไทยใส่บาตร	ให้นักท่องเที่ยวใส่ชุดพื้นบ้านเผ่าลาว ใช้ตะกร้าไม้ไผ่ของ	- ชุดพื้นบ้าน - ตะกร้าไม้ไผ่	เกิดการสร้างรายได้อนุรักษ์วัฒนธรรม และ

กิจกรรม	วิธีการ/การดำเนินการ	ทรัพยากรที่นำมาใช้	ผลกระทบต่อการพัฒนา
	ชุมชนเป็นภาชนะใส่ของใส่ บาตร โดยของใส่บาตร อุดหนุนจากตลาดโบราณหรือ เตรียมร่วมกับชุมชน	-อาหารและขนมจาก ตลาดโบราณ	สร้างความเข้มแข็ง สามัคคีให้กับชุมชนผ่าน การท่องเที่ยว

อภิปรายผล

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ ตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำมีศักยภาพทุนชุมชนที่โดดเด่นประเภททุนกายภาพ ทุนสังคม และทุนมนุษย์ กล่าวคือ มีวัดพระธาตุสุพรรณหงส์ ซึ่งพระอุโบสถประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ก่อสร้างบนเรือสุพรรณหงส์จำลองลอยอยู่กลางน้ำสวยงามแปลกตา เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมากมาไหว้เพื่อเป็นสิริมงคลต่อชีวิต เพิ่มโอกาสในการกลับมาเยือนของนักท่องเที่ยวและสร้างการรับรู้อารมณ์ที่เป็นบวกต่อแหล่งท่องเที่ยว มีประเพณีวัฒนธรรมเผ่าลาว ยึดมั่นปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ ร่วมกันทำกิจกรรมนุ่งผ้าไทยใส่บาตรทุกวันอาทิตย์อย่างสมัครสมานสามัคคี และมีภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ อาทิ การทอผ้าซิด การจักสาน การนวดแผนโบราณ การทำอาหารและขนมพื้นบ้านเผ่าลาว สะท้อนถึงการใช้ทุนทางสังคมในการสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีของชุมชน ซึ่งไม่เพียงเป็นการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังเป็นฐานสำคัญในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อีกด้วย นอกจากนี้ชุมชนยังมีทุนธรรมชาติคือป่าชุมชนและห้วยกุดหวาย สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติได้ และทุนการเงิน ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนและสร้างรายได้เสริม โดยในกระบวนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง การจัดกิจกรรมที่ให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้ลงมือทำจริง จะช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงและสามารถสร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำซึ่งถือเป็นแก่นสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิภารัตน์ พลายแก้ว (2567) เรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าบริบทด้านพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ฐานทางเศรษฐกิจเป็นเกษตรกรรมสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก ประชาชนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ เช่น และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศิริพร เฟื่องจันทร์ และปติดา โมราศิลป์ (2566) เรื่องทุนทางสังคม: การจัดการการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา เมืองโบราณเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ทุนทางสังคมปรากฏ 1) ทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติ คือ เมืองโบราณเวียงสระ 2) ประเพณีเข้าฐาน 3) ทุนมนุษย์ คือ มโนระห์คณะพรจิตร และ 4) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ ปราชญ์ชาวบ้านด้านภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา/ไสยศาสตร์ การนวดแผนโบราณ การใช้ทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและทุนมนุษย์และทุนสถาบันที่สร้างขึ้นจึงเป็นตัวเชื่อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนและสามารถเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของทุนทางสังคม

2. เพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ ตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำที่สอดคล้องกับศักยภาพทุนชุมชน พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว และลักษณะกิจกรรมการ

ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สามารถกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ดังนี้ 1) กิจกรรมประดิษฐ์ชุดบูชาพระธาตุ 2) กิจกรรมจักสาน 3) กิจกรรมทำอาหารพื้นบ้านเผ่าลาว 4) กิจกรรมทำขนมโบราณเผ่าลาว 5) กิจกรรมทอผ้าขาวม้าและทำร่มสายรุ้ง 6) กิจกรรมชมนกชมปลา 7) กิจกรรมนวดผ่อนคลายสบายตัว และ 8) กิจกรรมนั่งผ้าไทยใส่บาตร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เบญจรงค์ พื้นสะอาด (2566) เรื่องแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่าแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของเกาะเกร็ด 5 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ 1) รูปแบบเส้นทางเครื่องปั้นดินเผาชาวมอญ 2) รูปแบบกิจกรรมเรียนรู้ขนมไทยโบราณ 3) รูปแบบเส้นทางส่งเสริมสุขภาพ 4) รูปแบบการเรียนรู้การทำผ้าบาติกทำอาหารและขนมมุสลิม และ 5) รูปแบบกิจกรรมเรียนรู้สายน้ำสามวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ สามารถพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตามข้อเสนอแนะการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาการตลาดให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายมากยิ่งขึ้น เพิ่มความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวเพิ่มรายได้ ความสุข และความยั่งยืนให้กับชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ

2. กลุ่มชุมชนท่องเที่ยว สามารถนำแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนชุมชนไปปรับใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

3. หน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองศรีสะเกษ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดศรีสะเกษ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุรินทร์ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลศักยภาพทุนชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายแผนพัฒนาการท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์ต่อไป

4. ชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำควรทำงานบูรณาการร่วมกันกับภาคีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวม โดยเฉพาะกับภาคเอกชน อาทิ บริษัทนำเที่ยว สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ สมาคมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ ฯลฯ เพื่อขยายกลุ่มตลาดนักท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ เสนอขายและจัดจำหน่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Tourist satisfaction) ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนท่องเที่ยวบ้านห้วยน้ำคำ

2. ควรศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้ง 4 เผ่าไทย ของจังหวัดศรีสะเกษ ตลอดจนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเขตอารยธรรมอีสานใต้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). *ประกาศกรมการท่องเที่ยว เรื่องรายชื้อโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ประจำปี พ.ศ. 2566*. กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2559). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). *ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เชิงสร้างสรรค์*. วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.
- นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย ศุคราภรณ์ แต่งตั้งลำ และภูริวัจน์ เดชอุ่ม. (2566). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี และลพบุรี. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 19(1), 37-73.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2557). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว: Tourist Behavior*. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: เฟรนด์ข้าหลวง พรินต์แอนด์พับลิชชิง.
- เบญจรงค์ พันสะอาด. (2566). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร*, 10(7), 130-138.
- พจนา สวนศรี และสมภพ ยี่จอหอ. (2556). *คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 1, เชียงใหม่: หจก. วนิดาการพิมพ์.
- ภูริวัจน์ เดชอุ่ม. (2556). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย. *Silpakorn University Journal*, 33(2), 331-366.
- วิภารัตน์ พลายแก้ว. (2567). การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลบางสวรรค์ อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 41(2), 28-57.
- ศิริพร เพ็งจันทร์ และปติดา โมราศิลป์. (2566). ทุนทางสังคม: การจัดการการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา เมืองโบราณเวียงสระ อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 13(1), 110-133.
- ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2560). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2558). *คู่มือสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน*. สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2555). *ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน*. ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ “ธรรมศาสตร์วิจัย”.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2562). *คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ Creating Creative Tourism Toolkit*. กรุงเทพฯ: บริษัท บิ๊กพลัส จำกัด.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2558). *การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ Creative Tourism*. กรุงเทพฯ: บริษัท โคคุน แอนด์ โค จำกัด.

- Akdemir, H., Sousa de São José, J., & Rodrigues Gonçalves, A. (2023). Empirical Research on Creative Tourism: A Systematic Review. *Revista Turismo & Desenvolvimento*, 41, 531-550. <https://doi.org/10.34624/rtd.v41i0.30537>
- Carvalho, R., Costa, C., & Ferreira, A. M. (2024). Multidimensional Benefits of Creative Tourism: A Network Approach. *Urban Science*, 8(4), 1-23. <https://doi.org/10.3390/urbansci8040196>
- Hikitenko, B., Voronkova, V., Oleksenko, R., Oypich, O. O., Marchenko, O., Postol, A., Romanuk, I., Salnikova, M., & Harbar, H. (2024). Innovative Model of Creative Tourism as a Factor of Sustainable Development in the Context of Modern Challenges. *South Eastern European Journal of Public Health*, 59–65. <https://doi.org/10.70135/seejph.vi.1905>
- Richards, G. and Raymond, C. (2008). “Creative tourism and local development.” In *Creative tourism, a global conversation: how to provide unique creative experiences for travelers worldwide*, ed. by Wurzbarger, R., Aageson, T., Pattakos, A., and Pratt, Santa Fe. New Mexico: Sunstone Press.
- Richards, G., & Raymond, C. (2000). Creative Tourism. *ATLAS News*, 23(8), pp. 16-20.
- Rusiawan, W., & Wijayanti, S. (2024). Impact Assessment of Cultural Events on Tourism and Creative Economy Sector. *Jurnal Kepariwisata*, 8(2), 222–248. <https://doi.org/10.34013/jk.v8i2.1738>
- Salman, D., & Uygur, D. (2010). Creative Tourism and Emotional Labor: An Investigatory Model of Possible Interactions. *International Journal of Culture, Tourism, and Hospitality Research*, 4(3), 186-197.
- Wurzbarger, Rebecca, et al. (Eds.). (2009). *Creative tourism, a global conversation*. Santa fe, NM: Sunstone.

